

Starkt stämningläge i basindustrin

Kerstin Hallsten
Chefekonom
kerstin.hallsten@industriarbetsgivarna.se
0702-67 70 25

Pontus Liljefors
Ekonom
pontus.liljefors@industriarbetsgivarna.se

Under 2020 klarade sig basindustrin¹ sammantaget relativt väl. Delar av industrin, som trävaruindustrin, gick riktigt starkt. Exporten av trävaror ökade med cirka 10 procent 2020. Produktionen i stål- och metallindustrin föll stort under våren 2020, men återhämtade sig sedan under andra halvåret och produktionsnivåerna var tillbaka på en hög nivå i slutet av 2020.

Expansiv ekonomisk politik och framgångar kring vaccineringen bidrog till återhämtningen globalt och i Sverige. Bland annat infördes i Sverige ett antal stödåtgärder, som stöd för korttidsarbete, omställningsstöd, stöd i form av reducering av arbetsgivaravgifter samt ersättning för sjuklönekostnader. Dessa stöd gick främst till de privata tjänstesektorerna, där vissa blev väldigt hårt drabbade, visar data från Skatteverket, Tillväxtverket och Försäkringskassan.² Utbetalade stöd under 2020 och i inledningen av 2021 till tjänstesektorerna sammantaget uppgick till ungefär 70 miljarder kronor, vilket utgör cirka 75 procent av dessa stöd. För att sätta det i relation till något utgör de privata tjänstenäringarna exempelvis cirka 62 procent av näringslivets totala förädlingsvärde.

Om den privata tjänstenäringen bryts upp i de olika ingående branscherna är det tillverkningsindustrin som fått den största andelen av dessa fyra stöd, drygt 15 procent, vilket motsvarar 14 miljarder kronor (se tabell 1 och 2). Stödet till basindustrin uppgick under motsvarande period till en miljard kronor och utgjorde cirka en procent av det totala stödet (se vidare nedan).

Basindustrin ökar svagt under 2021 och 2022

Vår bedömning i slutet av mars var att basindustrins volymtillväxt skulle uppgå till runt en procent i år och under 2022. Efterfrågan bedömdes stark men utbudsproblem och restriktioner väntades delvis hålla tillbaka produktionen. Högt kapacitetsutnyttjandet väntades exempelvis begränsa

¹ Med basindustrin avses gruvnäringen (B), stål- och metallindustrin (SNI 24), andra icke metalliska mineraliska produkter (SNI 23), sågverk (SNI 16.1) samt papper och massaindustri (SNI 17).

² Se bilaga 2 för översikt av vilka branscher som ingår i tjänstesektorn.

sågverkens möjlighet att öka produktionen i någon större utsträckning. För papper och kartong var situationen likartad. Gruvindustrins utmaningar i år och kommande år var kopplade till lägre halter i malmen, vilket minskar förädlingsvärdet. För grafiskt papper bedömdes däremot en vikande efterfrågan bromsa utvecklingen. Efterfrågan har dämpats under flera år kopplat till bland annat minskat läsande av tidningar i pappersformat.

För stål- och metallindustrin såg läget bättre ut. Efterfrågan väntades fortsätta öka under 2021 som en följd av återhämtningen i framförallt Europa. Detta väntas driva på produktionen ytterligare, då ledig kapacitet bedöms finnas i delar av industrin.

I stora drag är nyinkommen statistik i linje med den bedömningen. Senast visar Konjunkturinstitutets barometer på en god efterfrågan men samtidigt växande problem på utbudssidan.

Positiv syn på framtiden i ekonomin i stort och i basindustrin

Konjunkturinstitutets sammantagna barometerindikatorn steg ovanligt kraftigt i april och visar på ett mycket starkt stämningssläge. Samtliga sektorer bidrog till ökningen i indikatorn, men detaljhandels indikator steg särskilt mycket.

I basindustrin är stämningssläget enligt Konjunkturinstitutets mätning och definitioner väldigt positivt (se diagram 1.1 i bilaga 1). De olika branschernas indikatorer har gradvis ökat sedan raset förra våren och ligger nu på nivåer som rådde i mitten av 2018, innan en nedgång inleddes. Indikatorn för sågverken utvecklades särskilt starkt under 2020 och är nu på en hög nivå. Indikatorn för stål- och metallindustrin är också hög även om en viss nedgång skedde i april.

Barometern är en sammanvägning av nulägesomdömet av orderstocken och färdigvarulagren samt förväntningar på framtida produktionsvolym.

Företagen svarar på frågan om den totala orderstocken för närvarande är förhållandevis stor, lagom eller för liten. När det gäller färdigvarulagren är frågan om dessa för närvarande är för stora, lagom eller för små. Negativa och fallande värden är alltså positivt. Frågan om produktionsvolymen är om den de närmaste tre månaderna väntas öka, vara oförändrad eller minska.

Alla dessa tre komponenter har drivit den uppgång som skett i barometrarna (se diagram 1.3–1.5). Det är allt fler företag som uppger att orderstocken är förhållandevis stor, i relation till de som anger att orderstocken är för liten. I pappersindustrin var värdet fortsatt negativt fram till mars vilket indikerade att företagen sammantaget tyckte att orderstocken var för liten. I aprilmätningen ökade dock indikatorn och blev positiv. Även synen på orderingången har ökat kraftigt i de olika branscherna över tid på såväl exportmarknaden som hemmamarknaden (se diagram 1.6–1.9).

Allt fler anser vidare att färdigvarulagren är för små i relation till de som anser att de är för stora. Samtidigt är det fler företag som väntar sig stigande produktion än det motsatta. Denna indikator har dock under 2021 i de flesta fall rört sig sidledes. Viktigt att notera när det gäller framförallt förväntad produktion är att det vid stora kast, som det varit under senaste året, är

svårare att tolka nivåerna. Att många företag väntar sig en ökning i produktionsvolymen är så klart positivt men säger inget om hur mycket den väntas öka eller hur hög produktionsvolymen är.

Konjunkturinstitutet ställer även frågor om vad som är företagets främsta produktionshinder. Som väntat var otillräcklig efterfrågan det främsta produktionshindret under 2020 (se diagram 1.10–1.13). När sedan efterfrågan tog fart igen under förra året var det allt fler som i stället upplevde att det främsta hindret var brist på framförallt maskin- och anläggningskapacitet. För sågverken var däremot brist på maskin- och anläggningskapacitet det främsta hindret även under större delen av 2020. Varken inom skogsindustrin eller stål- och metallindustrin har brist på arbetskraft bedömts som det främsta hindret för att kunna öka produktionen under de senaste åren. Däremot har bristen på arbetskraft blivit mer påtaglig bland sågverken och inom stål- och metallindustrin under 2020 och inledningen av 2021. Barometern visar också på ett högt och stigande kapacitetsutnyttjande i basindustrins branscher.

Stödåtgärderna

Coronapandemin och restriktionerna för att minska smittspridningen har slagit hårdare mot vissa branscher än mot andra. Detta avspeglar sig även i fördelningen av de stöd som har utbetalats sedan pandemins utbrott. Exempel på stödåtgärder som har införts med anledning av coronapandemin är: stöd för korttidsarbete, omställningsstöd, reducering av arbetsgivaravgifter samt ersättning för sjuklönekostnader. Därutöver har företag även kunnat ansöka om anstånd med skattebetalningar.

Hur stor del av de ovan nämnda stöden som gått till olika branscher beror såklart på hur hårt branschen drabbats, men även på hur sektorerna definieras. Branscherna skiljer sig också åt när det gäller vilken typ av stöd som främst har erhållits. Om de privata tjänstenäringarna summeras och ses som en sektor har dessa fått störst andel av de totala stöden, liksom störst andel av stöd för bland annat korttidsarbete. För att sätta det i relation till något kan konstateras att de privata tjänstenäringarna också är störst som andel av exempelvis näringslivets totala förädlingsvärde, andelen är 62 procent.

Om däremot de privata tjänstenäringarna delas upp blir bilden såklart en annan. Då är det tillverkningsindustrin som fått den största andelen av de fyra ovan nämnda stöden, drygt 15 procent, vilket motsvarar cirka 14 miljarder kronor (se tabell 1 och 2). Tillverkningsindustrins andel av näringslivets totala nettoomsättning och förädlingsvärde enligt SCB uppgick till drygt 22 procent respektive 21 procent 2018.³

Handels har fått nästan lika stor andel, knappt 15 procent, vilket ungefär motsvarar branschens andel av förädlingsvärdet.

³ År 2018 är det senaste året då omsättningsstatistiken finns tillgänglig.

De privata företagen inom vård och omsorg har hittills fått cirka 11 procent av de totala stöden, och deras andel av näringslivets förädlingsvärde är cirka fyra procent.

Tillverkningsindustrin störst användare av korttidsarbete

Om man i stället delar upp stöden kan det konstateras att den största användaren av stöd för korttidsarbete har varit tillverkningsindustrin, i det fall de privata tjänstenäringarna inte ses som en enhet (se tabell 1 och diagram 1). Industrin har hittills sammantaget erhållit drygt 8 miljarder av detta stöd, vilket utgör 24 procent av det totala stödet för korttidsarbete.

Den största användaren av omställningsstöd är hotell- och restaurangbranschen. De har erhållit 2,4 miljarder i omställningsstöd, vilket utgör drygt 34 procent av detta bidrag.

Sektorn vård och omsorg har i störst utsträckning fått ersättning för sjuklönekostnader. De har hittills erhållit cirka 8 miljarder, vilket utgör 33,5 procent av dessa utbetalningar.

Handeln är den bransch som i störst utsträckning fått stöd i form av en reducering av arbetsgivaravgifter. Under perioden mars-juni 2020 beslutade riksdagen om att tillfälligt sänka socialavgifterna för upp till 30 anställda per företag. Reduceringen inom handeln beräknas uppgå till 4,7 miljarder vilket utgör cirka 17 procent av detta stöd.

Basindustrins stöd cirka en procent

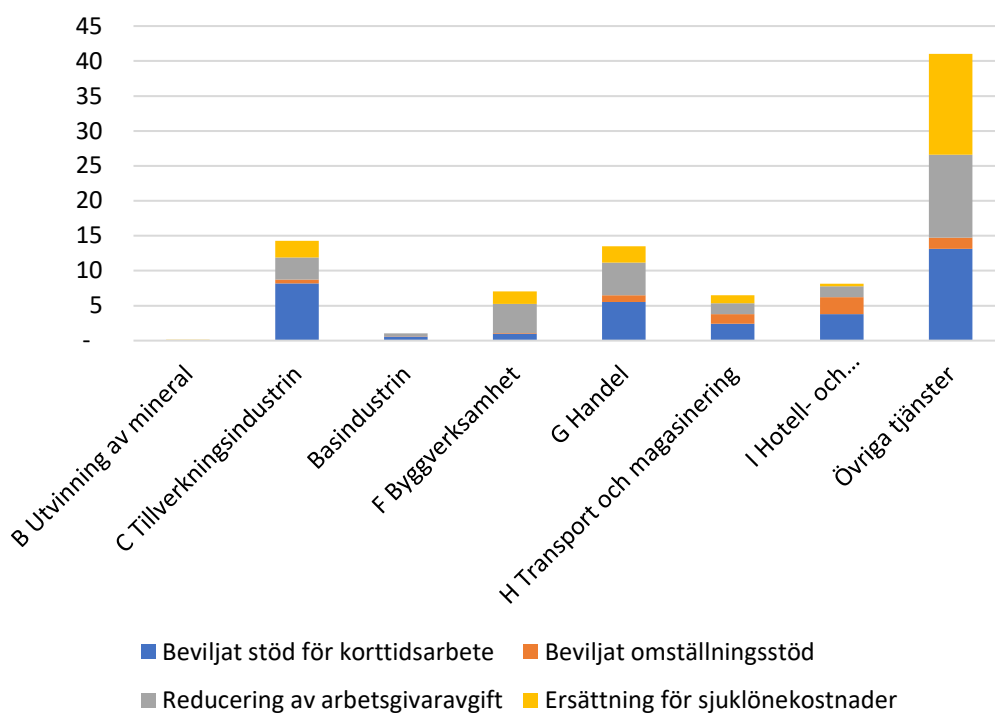
Basindustrins stöd för korttidsarbete, omställningsstöd och stöd i form av reducering av arbetsgivaravgifter uppgår till en miljard kronor. Ersättning för sjuklönekostnader har tyvärr inte gått att få fram för basindustrin då dessa inte finns redovisade på detaljnivå. Basindustrin har därmed mottagit drygt en procent av stöden. Som jämförelse uppgick industrins andel av näringslivets totala nettoomsättning samt förädlingsvärde till drygt fem procent. Av stödbeloppet på omkring en miljard kronor som basindustrin mottagit utgör den största delen, cirka 600 miljoner kronor, stöd för korttidsarbete.

Tabell 1. Branschers andel i procent av coronarelaterade stöd och beviljade anstånd samt andel av omsättning och förädlingsvärde (2018) i förhållande till totala näringslivet

Bransch	Stöd för korttidsarbete	Omställningsstöd	Reducering av arbetsgivaravgifter	Ersättning för sjuklönekostnader	Summa stöd	Anståndsbelopp	Nettoomsättning	Förädlingsvärde
A Jordbruk, skogsbruk och fiske	0,1	0,3	1,8	0,3	0,7	0,5	1,9	2,0
B Utvinning av mineral	0,0	0,0	0,1	0,3	0,1	0,0	0,6	1,1
C Tillverkningsindustrin	23,9	8,1	11,3	10,2	15,4	18,5	22,2	21,3
Basindustrin	1,7	0,9	1,4	0,0	1,1	2,3	5,2	5,2
D Försörjning av el, gas, värme och kyla	0,0	0,4	0,4	0,6	0,3	0,3	3,1	3,1
E Vattenförsörjning; avloppsrening, avfallshantering och sanering	0,1	0,0	0,5	0,0	0,2	0,1	0,7	0,7
F Byggverksamhet	2,9	1,1	14,9	7,6	7,6	8,5	9,3	9,4
G Handel	16,2	13,2	16,9	9,8	14,6	23,2	30,9	15,6
H Transport och magasinering	7,1	19,5	5,6	4,9	7,0	5,3	5,4	5,9
I Hotell- och restaurangverksamhet	11,1	34,3	5,6	1,6	8,8	9,5	1,8	2,7
J Informations- och kommunikationsverksamhet	6,3	1,5	6,2	1,6	4,7	7,0	6,9	8,5
L Fastighetsverksamhet	0,6	2,6	2,6	0,9	1,5	1,8	4,0	7,4
M Verksamhet inom juridik, ekonomi, vetenskap och teknik	14,0	3,7	12,2	2,9	9,9	11,8	5,9	9,3
N Uthyrning, fastighetsservice, resetjänster och andra stödtjänster	6,6	6,2	6,0	5,9	6,2	6,3	3,4	5,5
P Utbildning	1,2	0,9	3,5	13,9	5,1	0,7	0,7	1,5
Q Vård och omsorg; sociala tjänster	3,2	0,9	5,1	33,5	11,3	2,1	1,7	4,1
R Kultur, nöje och fritid	3,9	5,7	2,3	0,6	2,7	1,8	0,9	1,0
S Annan serviceverksamhet	2,1	1,4	3,5	1,5	2,3	0,9	0,5	0,9
Övriga branscher	0,7	0,3	1,6	3,9	1,7	1,7		
Övriga tjänster (J-S)	38,4	23,1	42,6	61,6	44,4	32,8	24,1	38,2
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100
Totalt belopp, miljarder kronor	34,2	7,0	27,9	23,4	92,5	47,1		

Källa: Tillväxtverket, Skatteverket, Försäkringskassan, SCB samt egna beräkningar. Anm; I basindustrin ingår ej ersättning för sjuklönekostnader då dessa inte finns redovisade på detaljnivå. Förädlingsvärdet uttrycks som företagets bidrag till BNP och definieras som produktionsvärdet minus kostnader för köpta varor och tjänster. Med nettoomsättning avses intäkter från företagets huvudsakliga rörelse för sålda varor och utförda tjänster. Den nettoomsättning som publiceras är exklusive punktskatter och dessutom justerad för merchanting.

Diagram 1. Utbetalt stöd, miljarder kronor

Källa: Tillväxtverket, Skatteverket, Försäkringskassan samt egna beräkningar. Anm; I basindustrin ingår ej ersättning för sjuklönekostnader då dessa inte finns redovisade på detaljnivå. Se bilaga två för definition av övriga tjänster.

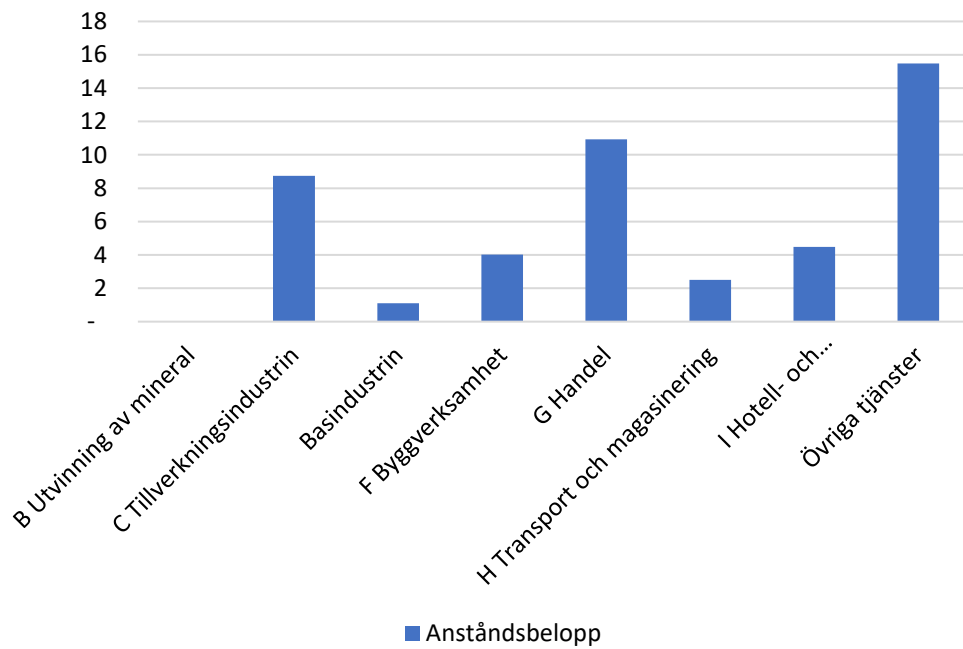
Tabell 1. Några branschers totala stöd, procent

Bransch	Branschens del av coronarelaterade stöd	Branschens del av nettomsättningen i näringslivet (2018)	Branschens del av förädlingsvärde i näringslivet (2018)
B Utvinning av mineral	0,1	0,6	1,1
C Tillverkningsindustrin	15,4	22,2	21,3
Basindustrin	1,1	5,2	5,2
F Byggverksamhet	7,6	9,3	9,4
G Handel	14,6	30,9	15,6
H Transport och magasinering	7,0	5,4	5,9
I Hotell- och restaurangverksamhet	8,8	1,8	2,7
Övriga tjänster (J-S)	44,4	24,1	38,2
Privata tjänster totalt (G-S)	75,5	62,3	62,3

Källa: Tillväxtverket, Skatteverket, Försäkringskassan, SCB samt egna beräkningar. Anm; I basindustrin ingår ej ersättning för sjuklönekostnader då dessa inte finns redovisade på detaljnivå. Se bilaga två för definition av övriga tjänster.

Företagen har även beviljats tillfälligt anstånd med betalning av skatt. I diagram 2 visas dessa uppdelat på branschnivå. Handeln är den bransch som har beviljats mest anstånd. För tillverkningsindustrin uppgår detta belopp till 8,7 miljarder kronor varav basindustrin har beviljats anstånd för 1,1 miljarder kronor.

Diagram 2. Beviljade anstånd, miljarder kronor

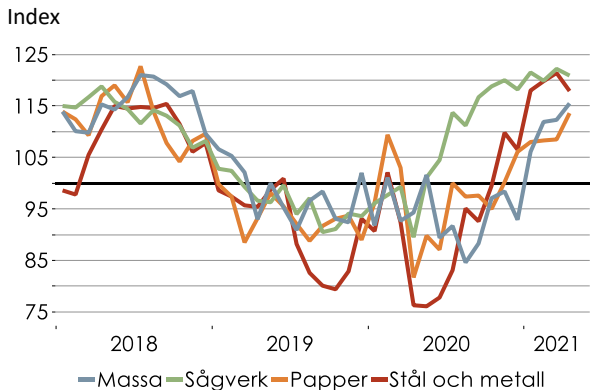

Källa: Skatteverket samt egna beräkningar. Anm; Se bilaga två för definition av övriga tjänster.

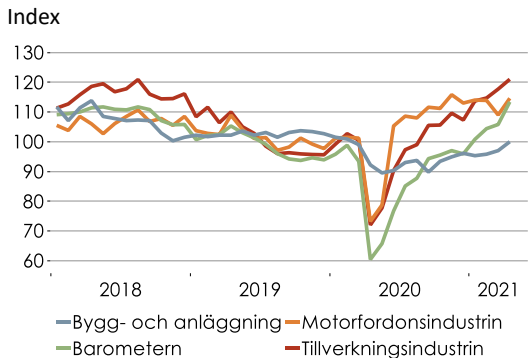
Bilaga 1⁴

Sista observationen är för april 2021.

1.1 Konjunkturinstitutets barometer⁵

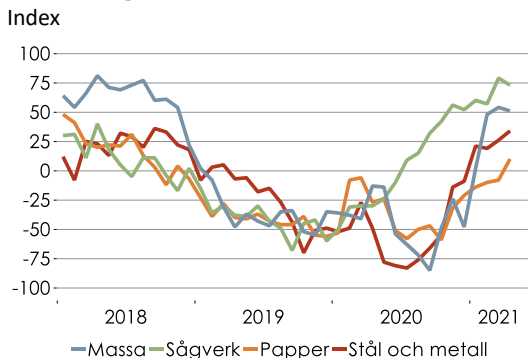

1.2 Konjunkturinstitutets barometer

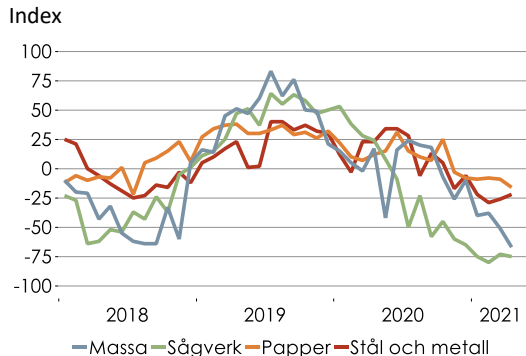

Anm; Byggindustrins indikator ges av orderstock (nulägesomdöme) + antalet anställda (förväntningar).

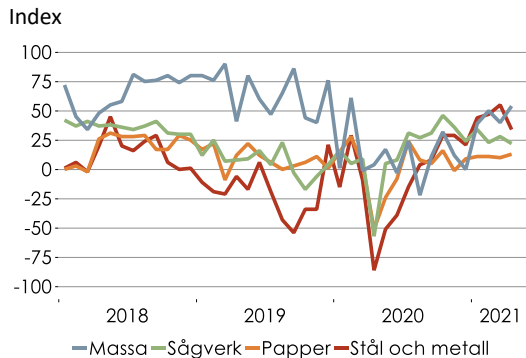
1.3 Nulägesomdömet av orderstocken

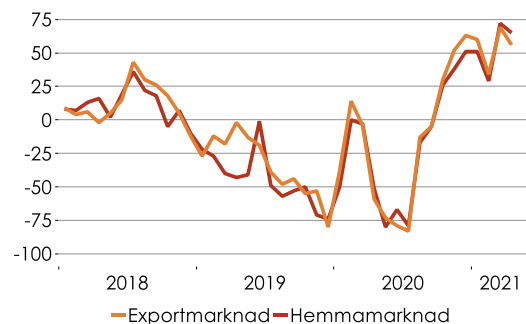
1.4 Nulägesomdömet av färdigvarulagren

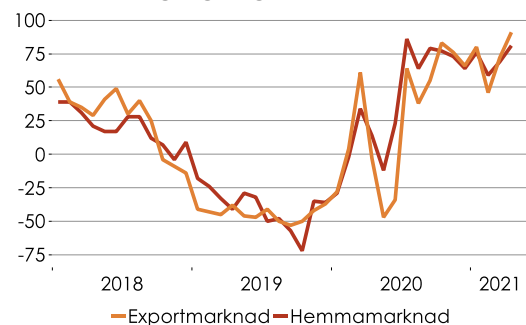
1.5 Förväntad produktionsvolym

1.6 Ordergång, stål- och metallindustrin

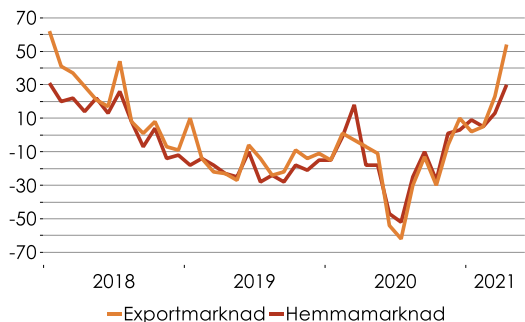
1.7 Ordergång, sågverken

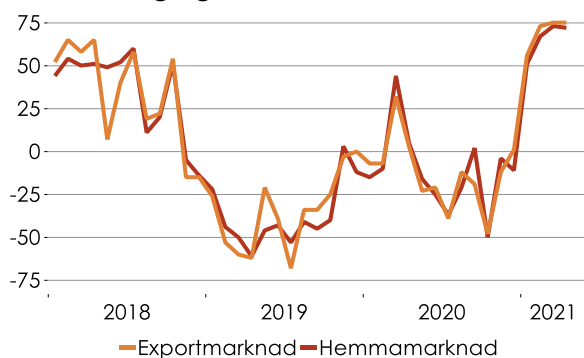
⁴ Källor: All statistik är inhämtad från Macrobond som tillhandahåller data från Konjunkturinstitutet.

⁵ Konjunkturinstitutets barometer är en sammanvägning av; orderstocken (nulägesomdöme) - färdigvarulager (nulägesomdöme) + produktionsvolym (förväntningar).

1.8 Ordergång, pappersindustrin

1.9 Ordergång, massaindustrin

1.10 Stål- och metallindustrins främsta produktionshinder (kvartal)

Andel företag

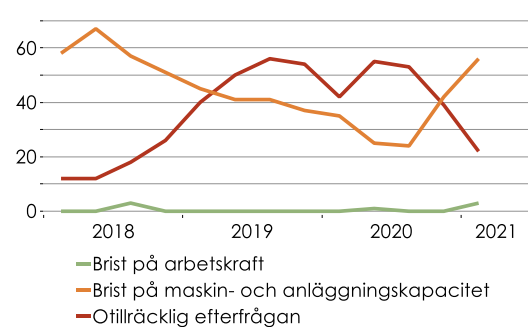
1.11 Sågverkens främsta produktionshinder (kvartal)

Andel företag

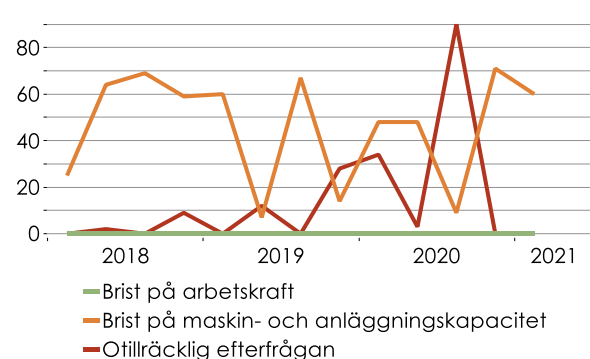
1.12 Pappersindustrins främsta produktionshinder (kvartal)

Andel företag

1.13 Massaindustrins främsta produktionshinder (kvartal)

Andel företag

Bilaga 2

Kategorin Övriga tjänster innefattar följande branscher:

J Informations- och kommunikationsverksamhet
K Finans- och försäkringsverksamhet
L Fastighetsverksamhet
M Verksamhet inom juridik, ekonomi, vetenskap och teknik
N Uthyrning, fastighetsservice, resetjänster och andra stödtjänster
P Utbildning
Q Vård och omsorg; sociala tjänster
R Kultur, nöje och fritid
S Annan serviceverksamhet

I kategorin totala privata tjänster ingår övriga tjänster, handel, transport och magasinering samt hotell och restaurangverksamhet.

Beviljat stöd för korttidsarbete:

Källa: Tillväxtverket. Avser beviljat stöd under 2020 t.o.m. 28 april 2021.

Reducering av arbetsgivaravgift:

Källa: Skatteverket. Avser Skatteverkets beräknade reduceringen av arbetsgivaravgifter med avseende på växastödet. Till följd av coronakrisen beslutade riksdagen att tillfälligt sänka socialavgifterna för upp till 30 anställda per företag under perioden mars-juni 2020. Reduceringen innebar att endast ålderspensionsavgift om 10,21% på ersättningar upp till 25 000 kr betalades.

Beviljat omställningsstöd:

Källa: Skatteverket. Beviljat belopp t.o.m. 9 april 2021.

Ersättning för sjuklönekostnader:

Källa: Försäkringskassan. Belopp t.o.m. mars 2021.

Beviljade anstånd:

Källa: Skatteverket. Belopp t.o.m. 9 april 2021.

Skatteverket har genomfört en liknande analys för hur olika typer av stöd har fördelats mellan olika branscher⁶. Dataunderlaget till denna rapport skiljer sig dock åt mot det underlag som ligger till grund för Skatteverkets analys. En skillnad är att Skatteverket endast inkluderar data för 2020. En annan skillnad är att Skatteverket inte redovisar data för reducering av arbetsgivaravgifter samt ersättning för sjuklönekostnader.

⁶ Se rapporten "Svenska företag under coronapandemin" <https://skatteverket.se/omoss/press/nyheter/2021/nyheter/brans>

[chernasomdrabbatshardastunderpandemin.5.5b35a6251761e691420cca0.html](https://skatteverket.se/omoss/press/nyheter/2021/nyheter/brans)